

STUDIJA O SREĆI PORODICA SA DECOM U SRBIJI

Kako usmeriti javne politike
za dobrobit porodica i dece

STUDIJA O SREĆI PORODICA SA DECOM U SRBIJI

Kako usmeriti javne politike
za dobrobit porodica i dece

ZAHVALNICA

Istraživanje o porodicama i sreći sproveo je „CENTAR za istraživanje javnih politika“ za potrebe UNICEF-a.

Ovu publikaciju, koja daje pregled najvažnijih nalaza i otvara debatu o tome kakva podrška je potrebna porodicama, sačinili su Marko Milanović i Branka Anđelković iz CENTRA, i Katlin Brašić iz UNICEF-a. Značajnu podršku u izradi publikacije pružile su Lesley Miller, Vesna Dejanović, Jadranka Milanović i Vesna Savić iz UNICEF-a, Jelena Đorđević Knežević, konsultantkinja UNICEF-a, Tanja Jakobi i Svetlana Đurđević-Lukić iz CENTRA i Tijana Igrić, volonterka UNICEF-a. Telefonsko anketiranje, na osnovu kojeg je urađena analiza, obavila je agencija „Faktor Plus“. Sveobuhvatna studija o sreći i porodicama sa decom dostupna je na internet sajtu UNICEF-a.

SADRŽAJ

Uvod	4
Koga, kako i šta smo pitali	7
Šta smo sve saznali	8
Odnosi unutar porodice – ključ porodične sreće	9
Razumevanje i poštovanje – kada slušate, da li stvarno čujete?	11
Ni moje, ni tvoje, nego zajedničko	12
Šira porodica i prijatelji kao važan oslonac za sve, a pogotovo za srećne porodice	13
Kako materijalni status utiče na sreću	15
Zdravlje i porodična sreća	16
Šta su nam još roditelji rekli – potreba za podrškom	17
Rezime: šta na osnovu svega možemo naučiti od srećnih porodica?	18
Kako pospešiti sreću među porodicama sa decom?	21
Razvoj posebnih usluga i mera podrške	22
Oснаživanje i edukacija roditelja u unapređenju roditeljskih veština	24
Značaj javnih prostora kao mesta za osnaživanje porodica	25
Preporuke roditeljima	26

UVOD

Ono što roditelj najviše želi za svoje dete jeste da bude srećno. To je, takođe, i ono što bi svaka država trebalo da želi za svoje građane – mada zapravo sreća nije termin koji političari koriste da definišu svoje aspiracije. Reč sreća je, može se reći – stigmatizovana, i smatra se nedovoljno ozbiljnom, pa čak i pomalo trivijalnom da bi je koristili oni koji se bave odgovornim poslovima.

Nasuprot tome, ako se vratimo u daleku prošlost, videćemo da je sreća bila centralni pojam u definisanju suštine života, načina na koji bi život trebalo da se vodi, pa i načina na koji se, u krajnjem slučaju, uređuje država. Stari Grci i Rimljani naglašavali su disciplinu življenja, smatrajući da su umerenost i saosećajnost centralne vrline koje bi čovek trebalo da poseduje i da se te vrline moraju sistematski podsticati. Po Aristotelu je „sreća smisao i svrha života, čitav cilj i kraj ljudskog postojanja”¹. Slično tome, i osnove hrišćanstva uočavaju da je smisao života u našim odnosima sa drugim ljudima, a budizam naglašava sposobnost saosećanja sa drugima kao glavni izvor lične sreće.

Sreća je kao tema oduvek inspirisala filozofe, pisce i predstavnike verskih zajednica, ali je naučna zajednica tek odskoro ponovo „otkrila“ značaj ovog pojma. Proučavanje sreće se velikim delom zasniva na proučavanju i poštovanju subjektivnog mišljenja (najvažnije je kako se ljudi subjektivno osećaju), a nauka je tek u poslednjih 20 godina prihvatila značaj i legitimitet subjektivnog. Tako je došlo do ekspanzije kako kvalitativnih tako i kvantitativnih istraživanja o sreći, različitih načina merenja sreće i stvaranja naučne osnove za bavljenje srećom². Ova „objektivizacija“ sreće dovela je do toga da se sve češće čuje glas kako je pri formulisanju javnih politika potrebno voditi računa o načinu na koji one mogu doprineti sreći građana.

*Ko misli da je srećan,
on je odista srećan.*

Jovan Dučić

¹ Aristotel, *Nicomachean Ethics*, H. Rackham (ed.), Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1926.

² Od 2000. godine izlazi i naučni časopis posvećen sreći: *Journal of Happiness Studies*.

I Ujedinjene nacije su uočile značaj merenja sreće i dubljeg razumevanja sreće u kontekstu oblikovanja politika – prvi međunarodni Izveštaj o sreći u svetu publikovan je 2012. godine³. Zanimljivo je istaći da su Kostarika i Meksiko pozicionirani iznad Amerike i Velike Britanije, Brazil iznad Nemačke, Gvatemala i Bolivija pre Poljske i Hrvatske, a Mongolija, Zimbabve, Tunis i Irak pre Srbije, koja je na datoj skali na 106. mestu. Ako se gleda samo jedan aspekt sreće – a to su odgovori na pitanje „koliko se lično osećaš srećnim” – iznenađenja su još veća, jer su tri zemlje sa najvišim rezultatima Kolumbija, Malezija i Brazil. Kako pokazuju istraživanja sreća je „zarazna“, tako da ljudi koji su okruženi srećnim ljudima, lakše i sami postaju srećni.

Kako se UNICEF bavi pre svega položajem dece, **interesovalo nas je da otkrijemo na koji način javne politike mogu da doprinesu sreći dece**. Početna pretpostavka ovog istraživanja bila je da jaka i srećna porodica, koja pruža toplu, stimulativnu atmosferu i sigurnost detetu – predstavlja važan osnov da dete postane srećno, da izraste u srećnu osobu. U tom smislu srećna porodica našla se u fokusu našeg istraživanja. Iako se često pominje važnost porodice, vrlo je malo javnih politika, pa i programa, orijentisano na podršku porodici i roditeljstvu. U svetu u kojem je oblikovanje politika podeljeno u sektore, sa rigidno podeljenim ulogama i odgovornostima različitih aktera, akcenat na porodici i politikama jačanja porodice ostao je u drugom planu, i to važi za različite države i kontinente i nije specifično samo za Srbiju.

Ovim izveštajem želimo da podstaknemo debatu o načinu na koji porodicu možemo da vratimo u prvi plan. Ako zaista želimo da u Srbiji unapredimo okruženje za rast i razvoj dece, neophodno je da, za početak, razumemo šta je to što jednu porodicu čini snažnom i srećnom, i šta možemo da učinimo da osnažimo one koje to nisu.

Kao prvi korak, UNICEF je sproveo istraživanje o porodicama i sreći u Srbiji. Cilj nam je bio da uočimo šta je to specifično za porodice sa decom u Srbiji, koje su to karakteristike srećnih porodica, šta ih razlikuje od ostalih, i kako podržati ostale porodice da i one postanu srećne. Pitamo se kako državna politika može da utiče na sreću porodice i kako drugi društveni segmenti, bilo korporativni sektor bilo civilno društvo, mogu da doprinesu sreći unutar porodice. Politike se češće definišu prema problemima koji postoje u društvu i načinima na koje se mogu iskoreniti. Ovde smo krenuli drugim putem: da otkrijemo šta je to što je dobro u društvu, i kako se te dobre karakteristike mogu podstaći da ih bude što više.

U ovom izveštaju ćete naći najvažnije nalaze istraživanja sprovedenog u jesen 2013. godine, u saradnji sa Udruženjem CENTAR, *Centar za istraživanje javnih politika* i agencijom *Faktor Plus*, kao integralni deo projekta koji podržava Hemofarm Fondacija. Ukoliko ste nakon ovoga što pročitate zainteresovani da saznate još o sreći i podacima koje smo kroz ovo istraživanje dobili, na internetu je dostupna i detaljnija verzija istraživanja⁴.

*Sreća se lako širi.
To je jedina zaraza koju
treba pospešivati.*

Anonimni autor

Butan ovoj temi pristupa na poseban način, jer od 1971. godine uvodi nov pristup razvoju i merenju prosperiteta kroz principe bruto društvene sreće (BDS), prateći psihološku dobrobit, vitalnost zajednice, zdravlje, kvalitet vladavine i druge indikatore. U poslednje tri decenije, ovaj pristup koji dobrobit stavlja iznad materijalnog razvoja, smatran je gotovo anomalijom. Sada, u svetu ugroženih finansijskih sistema, velikih nejednakosti i rasprostranjenog ekološkog razaranja, pristup ove male budističke države privlači veliku pažnju.

³ J. Helliwell, R. Layard, J. Sachs, World happiness report, The Earth Institute, Columbia University, preuzeto sa: Internet, <http://www.earth.columbia.edu/sites/files/file/Sachs%20Writing/2012/World%20Happiness%20Report.pdf>, 23/09/2012.

⁴ <http://www.unicef.rs>

Tolstoj svoj roman Ana Karenjina započinje konstatacijom da „sve srećne porodice liče jedna na drugu”, a da je „svaka nesrećna porodica, nesrećna na svoj način”. Sada su i istraživanja ukazala na činjenicu da srećne porodice često dele određene zajedničke karakteristike, te je njegova konstatacija o srećnim porodicama danas i naučno potkovana.

Od sedamdesetih godina prošlog veka bruto domaći proizvod (BDP) je u Velikoj Britaniji udvostručen, ali zadovoljstvo ljudi sopstvenim životom jedva da je unapređeno. Britanska Kancelarija za nacionalnu statistiku je stoga pre dve godine počela da meri „dobrobit” nacije kroz pitanja vezana za subjektivni doživljaj sreće, sa namerom da i ovi podaci utiču na oblikovanje budućih politika.

<http://www.neweconomics.org/issues/entry/well-being>

Ukoliko bismo pokušali da u jednoj rečenici sažmemo rezultate celog istraživanja, ona bi ovako glasila – **tajna sreće je u našim odnosima sa drugim ljudima**. Sažeto rečeno, bez obzira na strukturu porodice, srećne porodice daleko više karakterišu dobri međusobni odnosi, u kojima postoji razumevanje i poštovanje među partnerima i između roditelja i dece. Srećne porodice imaju razvijeniju socijalnu mrežu i oslanjaju se na širu porodicu kada se zabavljaju, ali i kada imaju problema. Srećne porodice, takođe, imaju i veću mrežu podrške među prijateljima. Materijalno bogatstvo ne utiče značajno na sreću, izuzev kada je materijalna situacija toliko loša da ugrožava sigurnost porodice, kada ne može da zadovolji svoje osnovne potrebe i pokrije osnovne obaveze. Drugim rečima, za dete je mnogo važnije kakva je atmosfera u kući, da li ga roditelji podržavaju i prihvataju, nego da li ima nov ili skup telefon. Ovakvi zaključci nisu neobični niti originalni. Naše istraživanje je jedno u nizu istraživanja koja su ukazala na potrebu da se politike mnogo ozbiljnije pozabave pitanjima pospešivanja dobrih međuljudskih odnosa, pitanjima pozitivnog roditeljstva i partnerskih odnosa – a ne samo ekonomskim aspektom razvoja. Neki predlozi u ovom pravcu već postoje, pa se ukazuje na potrebu da se dobijena znanja iskoriste kako bi se roditelji edukovali u podizanju dece i kako bi se reformisali školski planovi i programi i deca sticala vrednosti, znanja i veštine koji mogu uticati na njihove životne odluke, navike i ponašanja.

Smatramo da su unapređenje znanja o sreći i njeno razumevanje važni načini da postanemo i zdravije i srećnije društvo. Saznanja o tome šta porodice čini srećnim trebalo bi da nam pomognu da napravimo viziju boljeg okruženja za rast i razvoj dece.

Ovaj izveštaj namenjen je svima onima koji smatraju da svojim ličnim angažovanjem, svako u svom domenu, mogu da doprinesu odrastanju dece u jednoj srećnijoj Srbiji. Mislimo da su od posebnog značaja i mediji. Njih vidimo kao važne partnere u ovom poslu, jer imaju veliku ulogu u kreiranju vrednosnog sistema u savremenom društvu. Mediji utiču na to kako je postavljen vrednosni sistem, što utiče na kvalitet društvenog okruženja, a samim tim i na uslove i okolnosti u kojima rastu naša deca.

KOGA, KAKO I ŠTA SMO PITALI

Pre nego što sa vama podelimo najvažnije nalaze ovog istraživanja, važno je da se u najkraćim crtama osvrnemo i na samu metodologiju.

Istraživanjem je obuhvaćeno 600 domaćinstava u Srbiji koja žive u 28 opština. Uzorak je stratifikovan i slučajan. Podaci su prikupljeni telefonskim intervjuom u trajanju od 12 minuta, pri čemu je u intervjuu učestvovao jedan od roditelja, odnosno, staratelja dece.

Osim sreće, mereni su sledeći faktori koji su se u svetu pokazali kao važni za sreću:

- Odnosi unutar porodice, porodične navike i roditeljstvo;
- Podrška proširene porodice i prijatelja, odnosno socijalna povezanost;
- Struktura porodice i opšte demografske karakteristike;
- Materijalni status / primanja;
- Zdravlje.

Detaljnije informacije o metodologiji istraživanja, načinu merenja, instrumentima i ograničenjima istraživanja možete naći u sveobuhvatnoj verziji studije⁵.

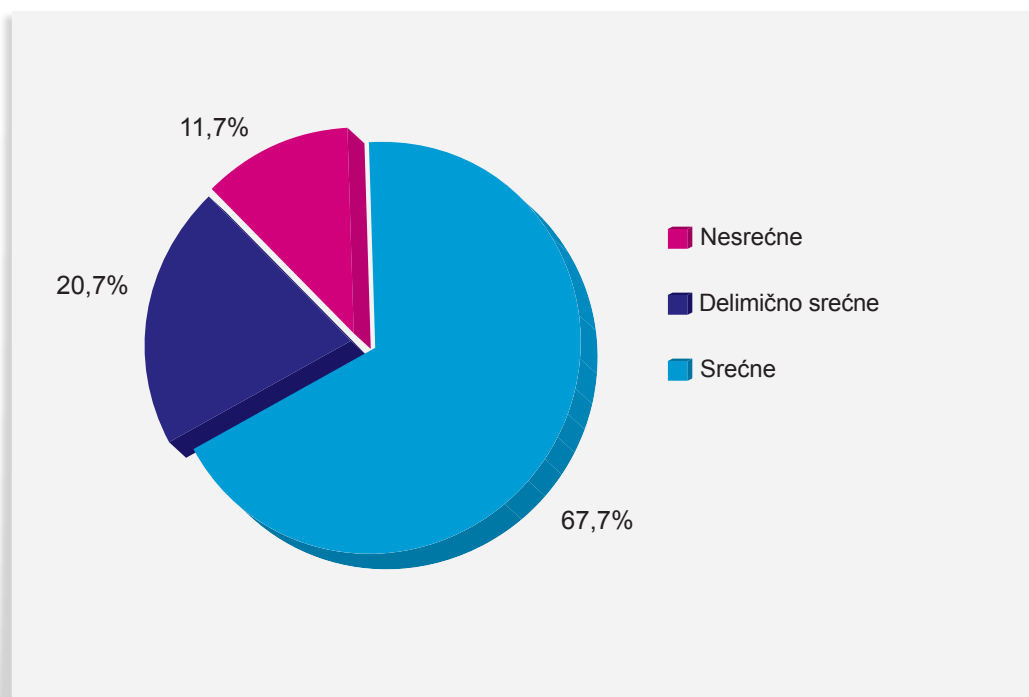
---

⁵ <http://www.unicef.rs>

Porodice sa decom u Srbiji – generalno o sreći

Međunarodna uporedna istraživanja o sreći ukazuju na zabrinjavajući podatak da Srbi spadaju u nesrećnije nacije. Za Srbiju postoje podaci na osnovu Gallupovog istraživanja za 2010. i 2012. godinu.⁶ Od 155 zemalja koje su rangirane 2010. godine Srbija je bila na 91. mestu, pri čemu je 16% populacije bilo srećno, 63% delimično srećno i 21% nesrećno. U 2012. godini došlo je do povećanja udela srećnog stanovništva na 26%, ali i nesrećnog na 24%. Delimično srećnih je u 2012. godini bilo 51%.

Ono što je dobra vest, u kontekstu ove loše, jeste da to ne važi za porodice sa decom – naše istraživanje ukazalo je na to da je dve trećine (67,7%) ovakvih porodica srećno. Kada procenjenu sreću roditelja posmatramo na individualnom nivou, prosečan skor je na nivou sreće nordijskih zemalja, što je iznenađujući rezultat. Ovo se može objasniti činjenicom da su odrasle osobe pokrivena istraživanjem roditelji koji žive u domaćinstvu sa svojom maloletnom decom i poseduju telefon, te da istraživanje nije pokrilo samačka i staračka domaćinstva i druge odrasle osobe bez dece – a moguće je da kod tih osoba postoji veća verovatnoća da je percipirani nivo sreće ispod proseka.

⁶Gallup-World, preuzeto sa: Internet, <http://www.gallup.com/poll/world.aspx?ref=b, 25/09/2012>.

Odnosi unutar porodice – ključ porodične sreće

Istraživanja sprovedena u drugim zemljama jasno ukazuju na to da se srećna deca dobro slažu sa svojim roditeljima i sa drugom decom, i da imaju barem jednog ili nekoliko bliskih prijatelja. Podrška, samopouzdanje i emotivna sigurnost koja proizlazi iz bliskih veza sa drugima veoma su važni kada je sreća u pitanju.⁷ Podaci iz našeg istraživanja govore da su odnosi sa ostalim članovima porodice jedan od osnova sreće, pa ćemo sada videti šta je to što je u odnosima u porodici važno, odnosno, koje su to karakteristike porodičnog funkcionisanja povezane sa srećom.

Konflikti – bez svađe je slađe

Na nivou međusobnih odnosa roditelja i cele porodice važni su razumevanje i poštovanje, pre svega u smislu načina rešavanja nesuglasica i porodične atmosfere. Prisustvo konflikta u porodici jedan je od najvećih rizika da porodica bude nesrećna.

U porodicama u kojima postoji izražen konflikt postoji 12 puta veća šansa da budu nesrećne u odnosu na porodice u kojima nema konflikta. Čak i konflikt umerenog intenziteta ima uticaja na sreću porodice, pa je šansa da porodica bude nesrećna tri puta veća kada postoje ovakvi konflikti.

Ukoliko posmatramo pojedinačne pokazatelje konflikta, na sreću porodice **u podjednako meri utiču kako zategnuta atmosfera, tako i otvorene rasprave i svađe**. Ovo nam govori da na sreću porodice utiču ne samo otvorene nesuglasice već i način na koji članovi porodice uspostavljaju međusobne odnose, odnosno, sama atmosfera u porodici koju prožimaju negativna osećanja i nezadovoljstvo. Dok je od dece lakše sakriti svađe, to je teže učiniti sa atmosferom u porodici, pa samo sklanjanje svađa „od očiju dece“ nije dovoljno da se izbegne uticaj konflikta u porodici na sreću.

Uticaj konflikta može se jasno videti ako broj (ne)srećnih porodica kod kojih je prisutan konflikt uporedimo sa brojem porodica u kojima ga nema:

- među porodicama u kojima nema konflikta samo je 8,4% onih koje za sebe kažu da su nesrećne;
- među porodicama u kojima je konflikt izražen 39,3% sebe vidi kao nesrećne porodice.

*U složnu porodicu sreća
dolazi sama od sebe.*

Narodna poslovice

*Najsrećniji je, bio kralj ili
seljak, ko pronađe mir
u svojoj kući.*

Gete

⁷ F.H. Helliwell, D.R. Putnam, "The social context of well-being", *Philosophical Transactions of the Royal Society of London*, 359, 2004, pp. 1435–1446;

M. Demir, M. Ozdemir, "Friendship, need satisfaction and happiness", *Journal of Happiness Studies*, 11, 2010, pp. 243–259;

M. Joshanloo, S. Afshari, "Big Five Personality Traits and Self-Esteem as Predictors of Life Satisfaction in Iranian Muslim University Students", *Journal of Happiness Studies*, 12, 2011, pp. 105–113;

E. Diener, S. Oishi, "The nonobvious social psychology of happiness", *Psychological Inquiry*, 16, 2005, pp. 162–167;

M.D. Holder, B. Coleman, "The contribution of social relationships to children's happiness", *Journal of Happiness Studies*, 10, 2009, pp. 329–349.

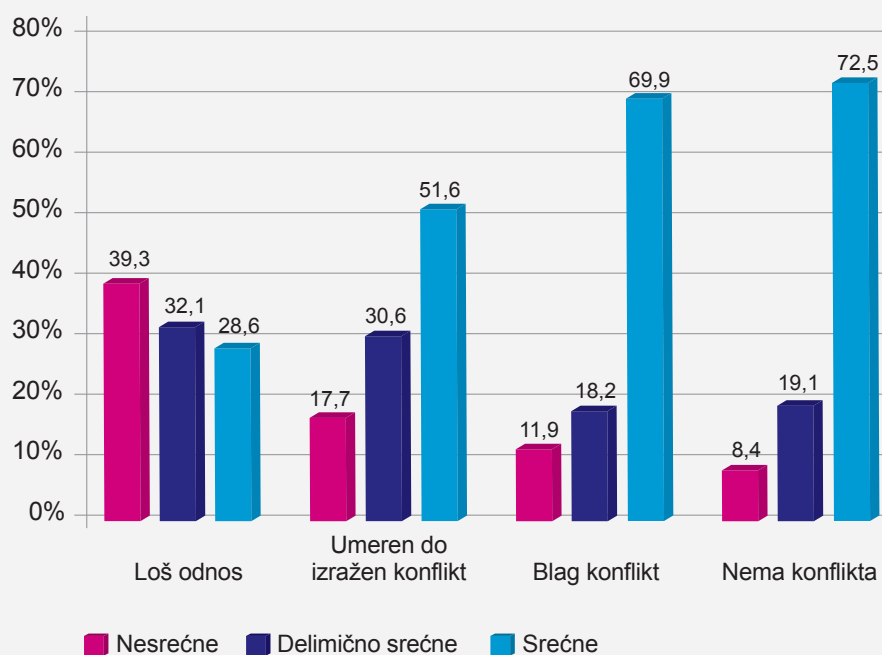
Nove porodične konfiguracije jesu izazov za decu, ali su isto tako i „sredine“ u kojima deca mogu da dostignu svoj pun potencijal. Iako oba roditelja ne moraju nužno da žive u istom fizičkom prostoru, oni porodične odnose mogu da zasnivaju na vrednostima kao što su uzajamno poštovanje i razumevanje, i isto tako mogu da imaju usaglašene stavove po pitanju vaspitanja dece. To su stvari koje deci ulivaju sigurnost i pozitivno utiču na sreću.

Nalaz ovog istraživanja

Ništa značajnije ne može učiniti otac za svoju decu, nego to da voli njihovu majku.

Žan-Žak Ruso

Povezanost sreće porodice i izraženosti konflikta

Konflikt u porodici je, kao pokazatelj porodičnih odnosa, posebno značajan za sreću u porodicama adolescenata, odnosno sa decom uzrasta 13–18 godina.

U ovim porodicama prisustvo izraženog konflikta čak 18 puta povećava šansu da porodica bude nesrećna.

Odnosi unutar porodice važni su i kao osnov odnosa porodice sa drugim akterima u društvu, odnosno kao osnov za uspostavljanje šire socijalne mreže. Porodice u kojima je prisutna nesloga teško uspostavljaju podržavajuće odnose sa svojom okolinom.

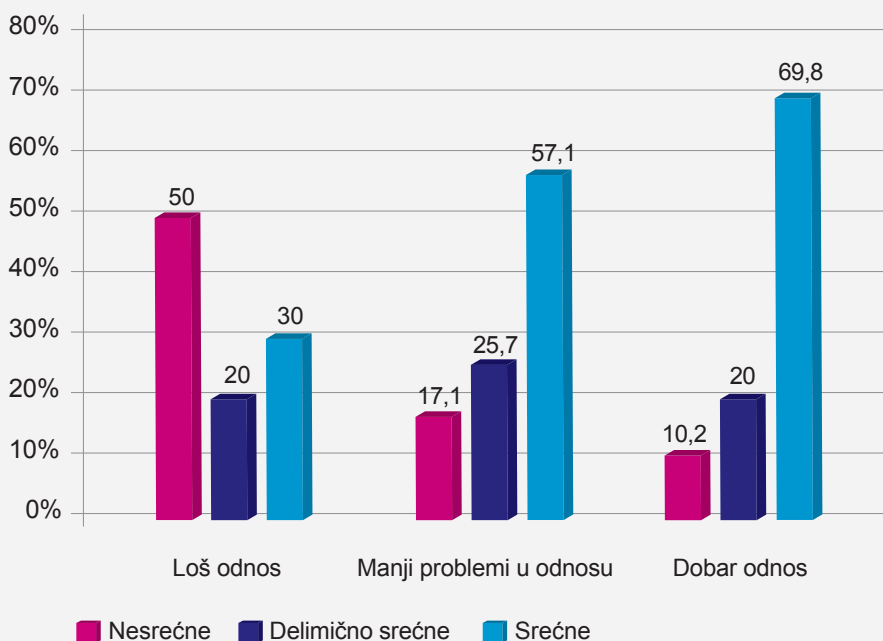
Razumevanje i poštovanje – kada slušate, da li stvarno čujete?

U ovom istraživanju analizirali smo povezanost sreće sa odgovorima na pitanja – koliko često roditelji razgovaraju sa decom, da li se dobro razumeju i kakav je njihov stav prema vaspitanju deteta.

Sreća porodice u velikoj meri zavisi od kvaliteta ovih odnosa:

- među porodicama u kojima deca i roditelji imaju dobar odnos i porodicama u kojima roditelji smatraju da nije adekvatno vikati na dete, više od dve trećine je srećnih;
- među porodicama u kojima roditelji izjavljuju da nemaju dobar odnos sa decom, i porodicama u kojima smatraju da je vikanje opravdano, tek oko jedna četvrtina porodica je srećna.

Povezanost kvaliteta odnosa roditelja i dece i sreće porodice

Kada su odnosi roditelja i dece poremećeni šansa da porodica bude nesrećna je oko 11 puta veća u odnosu na mogućnost da bude srećna.

Kada posmatramo šta je to što je u odnosima dece i roditelja osnov sreće, vidimo da je suštinski važno da deca znaju da će ih roditelji uvek saslušati i potruditi se da ih razumeju. Ovo za roditelje nije uvek lako jer je često potrebno da prevaziđu svoje strahove i brige i pokušaju da ponovo uđu u „cipele deteta“. Važno je naglasiti da dobar odnos ne podrazumeva da dete mora sve da deli sa roditeljima, da priča o svemu. Dete ima pravo na sopstvenu privatnost i na svoje tajne. Ono što je važno jeste da postoji poverenje, da dete zna da u roditelju ima oslonac i osobu sa kojom može da porazgovara. Čak i kada se roditelj naljuti, važno je da ne viče, da ne koristi pogrdne reči i druge oblike povređujućeg ponašanja – koji mogu da pospeše konflikt.

Nalaz ovog istraživanja

Kada bi batine nekog mogle naučiti pameti, najpametniji bi bili volovi.

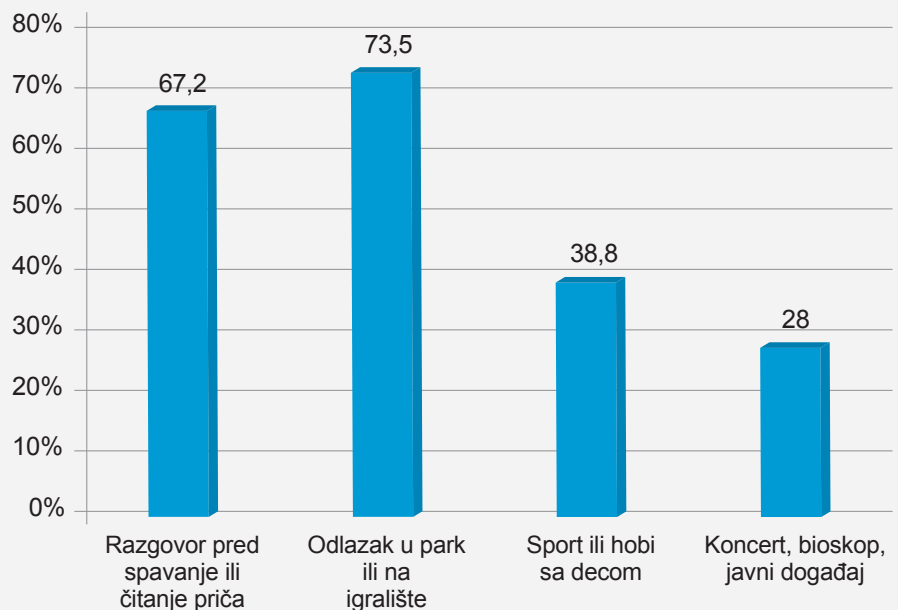
Madagaskarska poslovice

Ni moje, ni tvoje, nego zajedničko

Među porodicama u kojima roditelji i deca učestvuju u bar jednoj zajedničkoj aktivnosti 66% je srećno, a među onima koje to ne rade srećno je tek 23,6%.

Velika većina roditelja (86,5%) navode da sa detetom provode bar sat vremena u nekoj **zajedničkoj aktivnosti**. Što se tiče učestalih različitih zajedničkih aktivnosti roditelji najčešće sa decom idu u park, na igralište, u šetnju, zatim razgovaraju ili čitaju priče pred spavanje, a značajno ređe zajedno sa decom posećuju javne događaje ili se bave nekim zajedničkim hobijem ili sportom.

Učestalost zajedničkih aktivnosti roditelja i dece

Učešće oba roditelja u životu deteta važan je sastojak recepta za srećnu porodicu.

Nalaz ovog istraživanja

Izuzetno je **važno** da roditelji i deca imaju **bar jednu zajedničku aktivnost** u kojoj svi učestvuju.

Porodice u kojima deca i roditelji učestvuju u različitim zajedničkim aktivnostima srećnije su od ostalih:

- među porodicama u kojima deca i roditelji zajedno učestvuju u aktivnostima iz sve četiri ispitivane grupe, samo ih je 3,8% nesrećno;
- porodice koje imaju zajedničke obroke skoro svakodnevno, srećnije su od drugih porodica – čak 90,9% srećnih porodica obeduje zajedno skoro svakog dana!

Partnersko roditeljstvo je važno za sreću pre svega u smislu da oba roditelja u podjednako meri provode vreme sa decom. Pokazalo se da je to naročito značajno ako je dete uzrasta od 6 do 12 godina.

Izvor naše sreće je u subjektivnim osobinama: plemenitom karakteru, poduzetnom duhu, srećnom temperamentu, vedrom umu i zdravom telu.

Artur Šopenhauer

Među porodicama koje sebe procenjuju kao nesrećne ni u jednoj nije prisutno partnersko roditeljstvo.

Iako je koncept partnerskog roditeljstva prisutan, on i dalje u Srbiji često počiva na tradicionalnoj podeli uloga. Čak i kada oba roditelja u jednak meri provode vreme sa decom, majka je primarno zadužena za vaspitanje dece čak u 79,2% porodica.

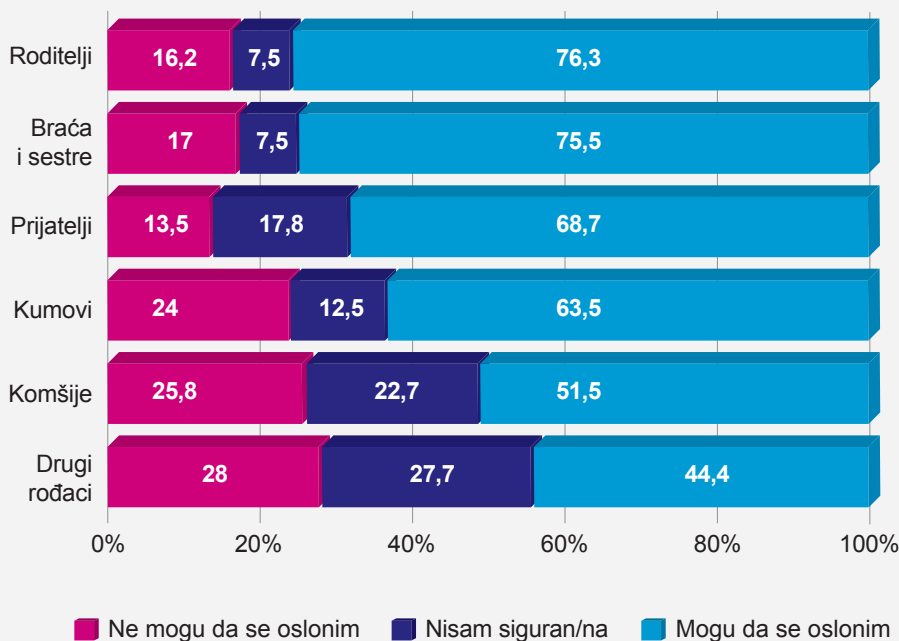
Šira porodica i prijatelji kao važan oslonac za sve, a pogotovo za srećne porodice

Neformalna socijalna interakcija, interakcija sa porodicom, prijateljima i poznanicima – predstavlja jedan od osnova povezanosti socijalnog kapitala i sreće. Na osnovu ovog istraživanja možemo zaključiti da roditelji u Srbiji imaju visok nivo socijalne podrške, kako od strane rođaka, tako i od strane prijatelja.

Gotovo svi roditelji smatraju da imaju na koga da se oslone ukoliko imaju neki problem, ili kada im je potrebna podrška:

- čak 90,0% roditelja smatra da može da se osloni na porodicu (roditelje, braću i sestre ili druge rođake);
- njih 84,2% smatra da može da se osloni na nekog van porodice (prijatelji, kumovi, komšije);
- na tri ili više izvora podrške može da se osloni 75,4% roditelja.

Povezanost kvaliteta odnosa roditelja i dece i sreće porodice

Široka socijalna mreža (šira porodica i prijatelji) je ono što daje snagu porodici i pozitivno utiče na sreću.

Isterlin paradoks dobio je ime po profesoru Ričardu Isterlinu koji je još sedamdesetih godina prošlog veka ukazao na činjenicu da subjektivni osećaj sreće u Americi nije porastao u periodu dvodecenijskog kontinuiranog ekonomskog rasta. Takav zaključak inspirisao je niz dodatnih analiza, od kojih se najčešće stavlja akcenat na činjenicu da je dobrobit sreće, koja bi trebalo da bude posledica većih primanja neutralisana usled smanjenja socijalnog kapitala. **Smatra se da razaranje socijalnog kapitala negativno utiče na sreću.**

(R.A. Easterlin, "Does economic growth improve the human lot? Some empirical evidence", in: P. A. David, M. W. Reder (eds.), Nations and households in economic growth: Essays in honour of Moses Abramovitz, Academic Press, New York, NY, 1974, pp. 89-125)

*Mame, rađajte deci sestre,
jer sestre postaju tetke, a tetke
su najlepší, nezamenljivi dar
svakom detinjstvu.*

Duško Radović

Iako većinu porodica u Srbiji karakteriše dobra socijalna povezanost, ipak možemo uočiti i neke razlike:

- među srećnim porodicama podrška roditelja prisutna je u 80,5% slučajeva, dok podršku roditelja ima tek polovina porodica koje su nesrećne;
- na svoju braću i sestre može da se osloni gotovo 80% roditelja u srećnim porodicama, za razliku od 60% roditelja u porodicama koje nisu srećne;
- porodice koje imaju jaču socijalnu mrežu srećnije su od porodica koje imaju manje socijalne podrške.

Roditeljima je veoma važno da znaju da imaju na koga da se oslone u slučaju da su suočeni sa problemima.

Kada govorimo o čuvanju dece, roditelji se u 56,7% slučajeva oslanjaju na svoje roditelje (bake i deke). Kada im zatreba, 20,8% roditelja nema kome da ostavi decu.

Iako većina smatra da ima na koga da se osloni ako naiđe na neki problem, tek 38,3% roditelja deli ono što ih muči sa osobama van primarne porodice. Porodice koje žive u ruralnim naseljima češće se, u smislu emocionalne podrške, oslanjaju na svoje roditelje, braću i sestre, dok se porodice koje žive u urbanim naseljima češće oslanjaju na partnera.

U srećnim porodicama roditelji češće mogu ono što ih muči da podele sa partnerom ili sa svojim roditeljima nego što je to slučaj u nesrećnim porodicama:

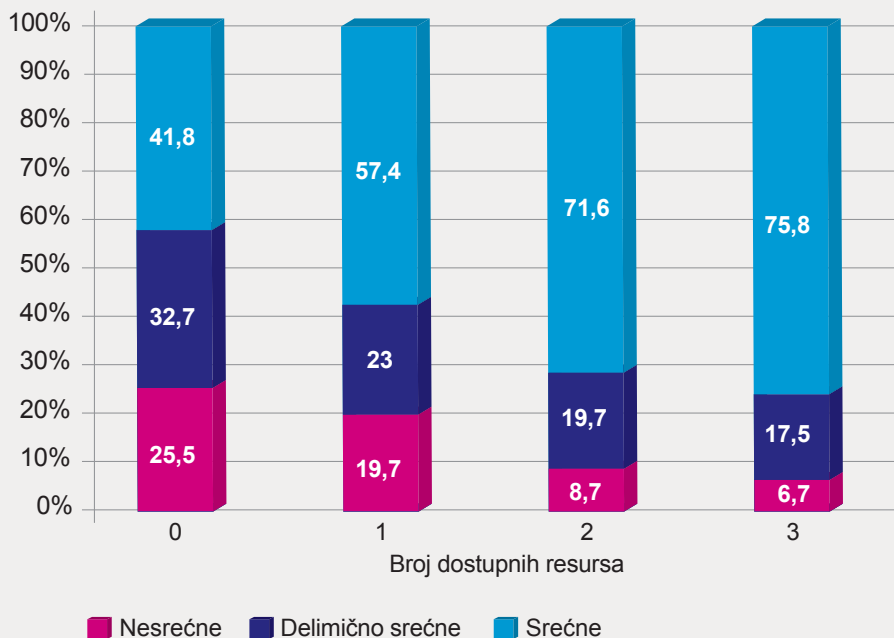
- u srećnim porodicama 74,1% roditelja može da podeli ono što ih muči sa svojim najbližima (roditeljima i partnerom), a tek 5,5% nema sa kim to da podeli;
- u nesrećnim porodicama tek polovina roditelja može sa svojim partnerom ili roditeljima da razgovara o onome što ih muči, a čak četvrtina nema sa kim to da podeli.

Kako materijalni status utiče na sreću

Visok materijalni status ne doprinosi sreći, iako se često misli suprotno. Visina primanja nije povezana sa srećom, kao ni okolnost da li jedan ili oba roditelja ostvaruju prihode. Ipak, to ne znači da bi svi trebalo da budu siromašni, već da je potrebno pametno trošiti novac. Važnije od toga koliko novca neko ima, ili koliko novca ima država, jeste kako se taj novac troši. Novac koji neko troši tako što provodi vreme sa svojim prijateljima ili čini drugima da se lepo osećaju jeste način koji doprinosi sreći. Isto tako, na nivou države, ulaganje resursa u prosocijalne aktivnosti – jačanje porodica, građenje socijalnog kapitala i socijalnih mreža – doprinosi sreći, što je i jedna od odlika Danske, nacije koja je jedna od najsrećnijih⁸.

Materijalni status ipak može imati snažan negativni uticaj na sreću kada govorimo o mogućnosti zadovoljenja egzistencijalnih potreba članova porodice. U slučajevima kada porodica ne može da pokrije osnovne potrebe, da obezbedi mesto za život ili ogrev, da ispuni osnovne finansijske obaveze – postoji sedam puta više šansi da bude nesrećna u odnosu na porodicu koja može da pokrije ove osnovne egzistencijalne potrebe.

Povezanost sreće porodice i dostupnosti osnovnih resursa

Među porodicama koje mogu da obezbede jedan obrok sa proteinima dnevno, osnovne uslove stanovanja (grejanje, struja, i sl.) i mogućnost za odmor van mesta stanovanja 75,8% su srećne, dok je među porodicama koje to nisu u stanju da obezbede, srećno tek 41,8% porodica.

⁸ E. Diener, M.E. Seligman, "Beyond money: Toward an economy of well-being", *Psychological Science in the Public Interest*, 5, 2004, pp. 1–32;

L. Camfield, K. Choudhury, K., Devine, "Well-being, happiness and why relationships matter: evidence from Bangladesh", *Journal of Happiness Studies*, 10, 2009, pp. 71–91;

U.G. Gerdtham, M. Johannesson, "The relationship between happiness, health and socio-economic factors: results based on Swedish micro data", *Journal of Socio-Economics*, 30, 2011, pp. 553–557;

L. Torpe, "Social capital in Denmark: A deviant case?", *Scandinavian Political Studies*, 26, 2003, pp. 27–48.

Ima velike sirotinje među našom decom, kojoj, sem para, roditelji ništa nisu mogli dati.

Duško Radović

Rezultati studija sa Univerziteta Juta pokazuju neverovatne prednosti koje donose bake, jer uče decu da sarađuju i da budu saosećajnija. Deca koja provode više vremena sa bakom i dekom su društvenija, bolja u školi i pokazuju više brige za ostale. Istraživanja pokazuju da su supermoći baka izuzetne za savremenu porodicu – ne samo što decu uče strpljenju i toleranciji, već su i majke koje imaju podršku baka manje pod stresom i lakše se prilagođavaju deci.

*(K. Hawkes, J.E. Coxworth, "Grandmothers and the evolution of human longevity: A review of findings and future directions", *Evolutionary Anthropology*, 22, 2015, pp. 294-302)*

Često se roditelji trude da deci kupe sve što požele, a neretko su to i veoma skupe stvari. Ipak, podaci dobijeni kroz ovo istraživanje pokazuju, na primer, da porodice koje su svom detetu adolescentnog uzrasta kupile skupi mobilni telefon nisu srećnije od onih koje to nisu uradile – da za sreću nije važno da li dete u starijem uzrastu ima skupoceni ili jeftiniji mobilni telefon.

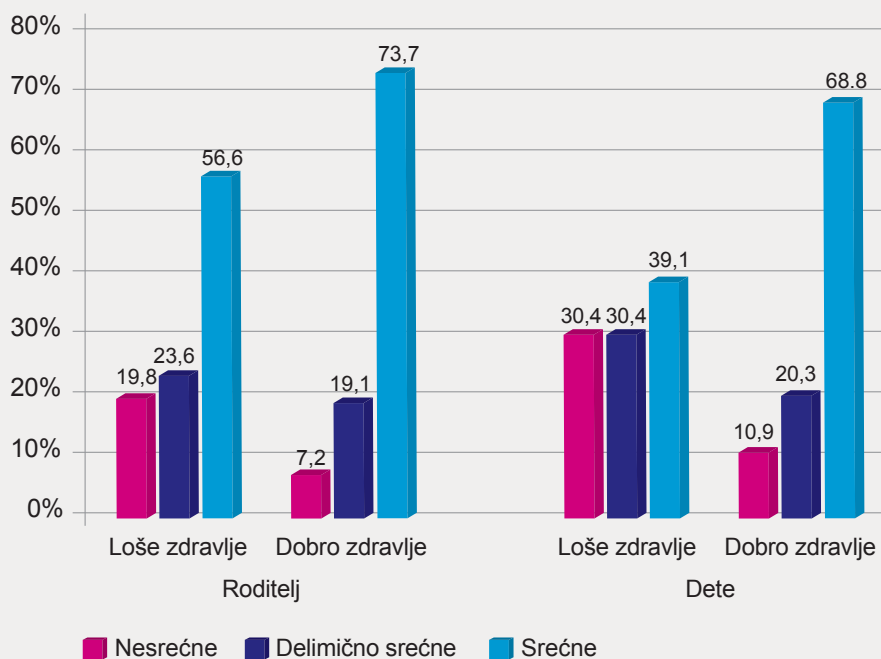
Nalaz ovog istraživanja

Zdravlje i porodična sreća

Za sreću je veoma važno fizičko i mentalno zdravlje. Intenzitet povezanosti zdravlja i sreće u ovom istraživanju nešto je niži nego u drugim relevantnim međunarodnim istraživanjima, ali ipak nedvosmisleno pokazuje da je percipirano opšte zdravlje roditelja i dece značajno povezano sa srećom porodice.⁹

Narušeni zdravstveni status deteta ima veće efekte na sreću porodice od narušenog zdravstvenog statusa roditelja.

Povezanost subjektivne procene opšteg zdravlja roditelja i dece sa srećom porodice

Svetska zdravstvena organizacija ukazuje na zabrinjavajući trend povećanja depresije i anksioznosti na globalnom nivou. Svetska zdravstvena organizacija predviđa da će do 2020. godine depresija predstavljati drugi po veličini uzročnik invalidnosti (koja po međunarodnim definicijama pokriva i poremećaje mentalnog zdravlja).

(World Health Organization, Mental Health report, 2001)

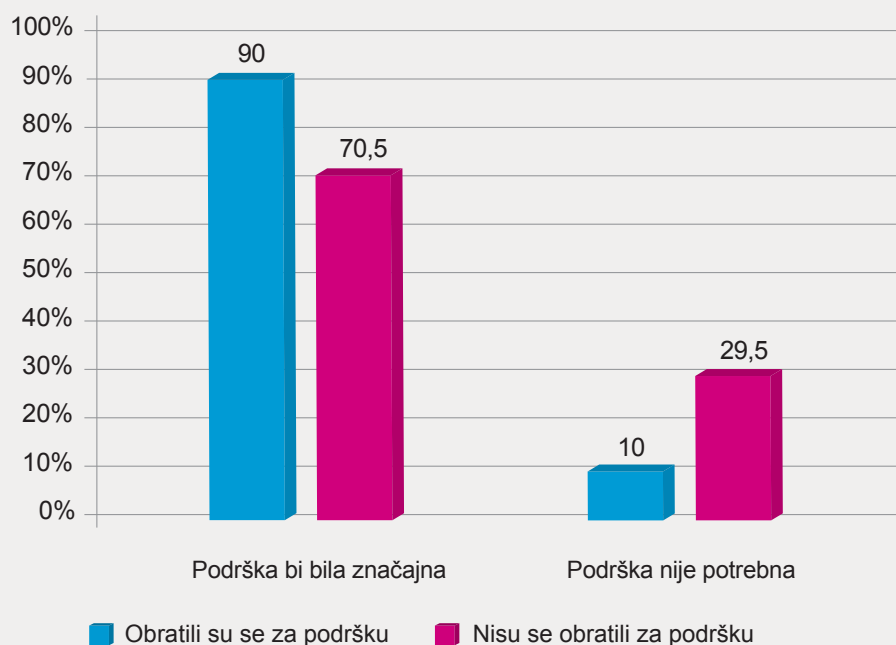
Vidimo da loše zdravlje deteta značajno više utiče na sreću porodice. Dok je 56,6% porodica u kojima roditelji imaju loše zdravlje srećno, srećno je tek 39,1% porodica u kojima loše zdravlje imaju deca.

⁹ C. Vazquez, G. Hervas, J.J. Rahona, D. Gomez, "Psychological well-being and health: Contributions of positive psychology", *Annuary of Clinical and Health Psychology*, 5, 2009, pp. 15–28;
R.E. Lucas, "Long-term disability is associated with lasting changes in subjective well-being: Evidence from two nationally representative longitudinal studies", *Journal of Personality and Social Psychology*, 92, 2007, pp. 717–730;
S.D. Pressman, S. Cohen, "Does positive affect influence health?", *Psychological Bulletin*, 131, 2005, pp. 925–971;
E. Diener, M. Chan, "Happy people live longer: Subjective well-being contributes to health and longevity", *Applied Psychology: Health and Well-being*, 3, 2011, pp. 1–43.

Šta su nam još roditelji rekli – potreba za podrškom

Čak 80,2% roditelja smatra da bi bilo dobro da se roditeljima obezbede dodatno znanje i podrška u vezi sa vaspitavanjem dece. Takođe, 76,0% smatra da bi konkretno njima značilo da su u važnim fazama razvoja deteta dobili dodatne informacije o roditeljstvu, razvojnim potrebama deteta ili načinima rešavanja konflikta sa detetom. Ipak, tek se 28,3% roditelja obratilo za savet u vezi sa odgajanjem deteta i porodičnim odnosima. Kada ukrstimo ove dve varijable vidimo da 70,5% roditelja koji su naveli da bi im podrška u roditeljstvu bila značajna – tu podršku nisu zatražili. Nejasno je zbog čega se roditelji ne obraćaju za podršku, ali možemo pretpostaviti da je uzrok delimično i nedovoljna pristupačnost podrške, kao i postojanje stigme priznavanja potrebe za podrškom. Roditelji se za savet najčešće obraćaju svojim roditeljima (12,0%), zatim psiholozima (6,7%), pa braći i sestrama (3,3%). Čak 95,9% roditelja koji su zatražili savet smatraju da im je savet koji su dobili koristio.

Povezanost stava prema značaju podrške u roditeljstvu i traženja podrške

Šta na osnovu svega možemo naučiti od srećnih porodica?

Kada bi nas neko pitao, šta je najvažnije što smo na osnovu ovog istraživanja naučili o porodičnoj sreći, odgovor bismo mogli da formulišemo u pet tačaka:

- 1** Za sreću su najvažnije **KARAKTERISTIKE PORODICE**, a potom zdravlje i materijalni status.
- 2** U okviru **KARAKTERISTIKA PORODICE** najveći uticaj na sreću imaju dobra porodična atmosfera (dobri odnosi roditelja i dece), odsustvo konflikata i socijalna povezanost (prvenstveno podrška proširene porodice, a potom i prijatelja).
- 3** Materijalna situacija utiče na sreću ako je veoma loša, pogotovo kada porodica nije u stanju da zadovolji najosnovnije egzistencijalne potrebe kao što je obezbeđenje mesta za život ili ogreva za zimu. Ukoliko porodica zadovoljava osnovne potrebe, činjenica da li ima srednja ili visoka primanja za sreću nije značajna. U tom smislu uvreženo mišljenje da je materijalni status važan za sreću važi samo za osnovni, egzistencijalni nivo.
- 4** Zdravlje u većoj meri utiče na sreću ukoliko je veoma loše, a zdravstveno stanje deteta više utiče na sreću od zdravstvenog stanja roditelja.
- 5** Sreća porodice nije nužno ograničena materijalnim statusom i zdravljem. Gotovo polovina uticaja ovih faktora na sreću porodice zavisi od kvaliteta porodičnog funkcionisanja. Što porodica bolje funkcioniše (bolji međusobni odnosi, odsustvo konflikata i sl.), manji su negativni efekti lošeg materijalnog statusa i narušenog zdravlja.

Odnosi sa drugim ljudima su ono što je značajno za sreću. Porodica, njeno funkcionisanje, način vaspitavanja dece, njena povezanost sa užom i širom socijalnom sredinom i njene navike – dva puta su važniji za sreću nego materijalni ili zdravstveni status.

Iako ponekad više računa vodimo o spoljašnjim dobrima i težimo materijalnim vrednostima, najvažnije determinante sreće vezane su za međuljudske odnose – te se može reći da je tajna sreće u kvalitetu odnosa koje negujemo sa svojim bližnjima.

Sreća je u najvećoj meri povezana sa odnosima **unutar porodice**.

- Dobri i pozitivni odnosi unutar primarne porodice izgleda da najviše doprinose porodičnoj sreći. Kvalitet odnosa roditelja i dece igra važnu ulogu. Na sreću porodice, u svim ciklusima razvoja, postojanje konflikta utiče negativno. Među porodicama u kojima nema konflikta 72,5% porodica je srećno, a 8,4% nesrećno. Postojanje konflikta još je važnije za porodice sa adolescentom, jer ako je u njima prisutan intenzivan konflikt nesrećno je čak 63,3% porodica.
- Među porodicama u kojima roditelji izjavljuju da nemaju dobar odnos sa decom, čak 50,0% je nesrećnih, dok je među porodicama u kojima deca i roditelji imaju dobar odnos 10,2% nesrećnih, a 69,8% srećnih.
- Partnersko roditeljstvo, odnosno porodični obrasci u kojima oba roditelja podjednako učestvuju u podizanju dece, posebno je značajno na poduzorku porodica sa decom od 6 do 12 godina, i u toj fazi predstavlja izuzetno snažan indikator sreće. Naime, među porodicama u kojima zaista postoji partnersko roditeljstvo, bez jasne podele uloga na muške i ženske, srećno je 94,1% porodica. Među porodicama u kojima ne postoji partnersko roditeljstvo srećno je tek nešto više od polovine (55,8%).
- Najsrećnije su porodice u kojima roditelji veliki broj stvari radi zajedno. Među porodicama u kojima roditelji često razgovaraju sa decom ili im čitaju pred spavanje, idu na javne događaje, šetaju, bave se nekim hobijem ili sportom – srećno je 78,5% porodica.
- Zajednički obed je čest u Srbiji, ali ipak i tu postoje razlike između srećnih i nesrećnih porodica. Dok skoro sve srećne porodice redovno obeduju zajedno (90,9%), nešto više od četvrtine nesrećnih porodica nema redovno zajedničke obroke (27,1%).

Dobra socijalna mreža podrške – oslonac na proširenu porodicu i prijatelje doprinosi sreći

- Gotovo sve porodice u Srbiji generalno imaju dobru socijalnu mrežu, odnosno oslanjaju se na proširenu porodicu za podršku koja im je od ključnog značaja, ali isto tako i za druženje.
- Veći broj srećnih porodica smatra da imaju na koga da se oslone kada su suočene sa poteškoćama. Najznačajniji oslonac porodici su bake i deke, odnosno roditelji ispitanika. Dok 80,5% roditelja u srećnim porodicama smatra da može da se osloni na svoje roditelje ukoliko imaju neki problem ili im je potrebna podrška, isti stav deli tek 51,7% roditelja u nesrećnim porodicama.

Voleti puno ljudi, spontano i bez napora, najveći je izvor lične sreće.

Bertran Rasel

- Bake i deke takođe predstavljaju i glavni oslonac porodici za čuvanje dece, ali isto tako se, osim partneru, u srećnim porodicama roditelji značajno češće obraćaju svojim roditeljima kada ih nešto muči ili im je potreban savet. U srećnim porodicama 74,1% roditelja može da podeli ono što ih muči sa svojim roditeljima ili partnerom, u nesrećnim porodicama to može tek 53,1%, dok čak četvrtina roditelja u nesrećnim porodicama nema sa kim da podeli ono što je muči.
- Učestalost viđanja sa širom porodicom, prijateljima i bakom i dekom, umereno je važna za sreću, mada su srećnije porodice one koje imaju češće socijalne kontakte.

Dobar materijalni status nije dovoljan za sreću

- Nije otkrivena povezanost između nivoa primanja i sreće, što je potvrda i nalaza iz istraživanja koja su sprovedena u drugim zemljama. Međutim, postoji jasna povezanost između nesreće i znakova materijalne deprivacije. Drugim rečima, materijalni status porodice je relevantan samo ako resursi kojima porodica raspolaže nisu dovoljni da obezbedi osnovne uslove stanovanja, dovoljno hrane deci i odmor od nedelju dana jednom godišnje. Dok je srećno 75,8% porodica koje sve ovo mogu da omoguće, među porodicama kojima nije dostupan nijedan od ovih resursa srećno je tek 41,8%. Najznačajniji od indikatora materijalne deprivacije je mogućnost porodice da obezbedi osnovne uslove stanovanja bez zaduživanja, pri čemu je šansa da porodica bude nesrećna oko tri puta veća ukoliko porodica nije u mogućnosti da plati kiriju, kredite, komunalne račune, ili da obezbedi ogrev.

Zdravlje utiče na sreću – pogotovo zdravstveni status deteta

- Zdravlje roditelja i dece povezano je sa srećom porodice, pri čemu narušeni zdravstveni status deteta ima veće posledice po sreću porodice nego narušeni zdravstveni status roditelja.

Demografske karakteristike i struktura porodice manje utiču na sreću nego što to deluje na prvi pogled

- Demografske karakteristike (kao što su život na selu ili u gradu, obrazovanje, pol i sl.) i struktura porodice nisu u značajnoj meri povezane sa srećom porodice. Sličan nalaz dobijen je i u međunarodnim istraživanjima.

Roditelji žele podršku

- Četiri petine roditelja smatra da bi bilo dobro, kao i njima samima korisno, da se obezbedi dodatna podrška u vezi sa vaspitavanjem dece.

Kako pospešiti sreću među porodicama sa decom?

Na osnovu svega navedenog neminovno se nameće zaključak da državne politike, posebno one koje se odnose na socijalnu zaštitu, obrazovanje, zapošljavanje, zdravstvo i druge koje mogu da doprinesu kreiranju podržavajućeg okruženja za porodice sa decom, treba da uzmu u obzir saznanja o sreći i porodicama. Jer, ako je tajna sreće u odnosima sa drugim ljudima, onda na agendama onih koji donose odluke svoje mesto mora naći i pitanje kako graditi i razvijati konstruktivne i podržavajuće socijalne odnose među članovima društva, kako ojačati vrednosti poštovanja, tolerancije i razumevanja na kojima ovakvi odnosi počivaju, odnosno kako ojačati porodicu i podržati roditelje u svojoj glavnoj ulozi – da budu dobri roditelji svojoj deci. Rezultati ovog istraživanja su nesumnjivo zanimljivi, ali ono što je najvažnije je da li mogu da se pretoče u konkretne preporuke za oblikovanje politika za podršku porodici i roditeljstvu. Zsigurno jedno istraživanje ne može da promeni vrednosni sistem koji je osnov za izgradnju dobrih porodičnih odnosa, ali može otvoriti raspravu o tome kako unaprediti podršku porodicama sa decom.

Za početak ulaganja orijentisana na unapređenje roditeljstva, pružanju podrške porodicama sa decom, odnosno, izgradnju socijalnih mreža koje su ključne za stabilnost i stvaranje zdravog okruženja za rast i razvoj dece – mora biti uočeno kao važan aspekt društvenih politika. Porodica je najvažniji i najveći resurs za svako dete. Zato u nju i njeno funkcionisanje uvek vredi ulagati.

Naravno, ne smemo da zaboravimo da je nekim porodicama prvo potrebna podrška da izađu iz siromaštva i materijalne deprivacije, kako bi mogle da imaju punu korist od navedenih mera.

Ovde navodimo samo neke predloge kako, odnosno, u kojim oblastima mogu da se iskoriste resursi kojima raspolažemo kao društvo da bi se formulisali novi ili nadogradili postojeći programi, usluge i mere usmereni ka porodicama i deci.

Politike bi trebalo da budu harmonizovane sa onim što je ljudima istinski važno – i načinom na koji oni sami karakterišu svoje živote.

Džefri Saks

Jedan od autora Svetskog izveštaja o sreći, Džefri Saks, za izveštaj 2013. godine poentirao je sledeće: “Naše vlade treba da usmere više pažnje na sreću njihovih građana a manje pažnje na novac kao takav. Svet bi bio daleko srećnije mesto, kada bi vlade razumele da njihova uloga nije u tome da udovoljavaju političarima, niti da budu servis lobističkih grupa, nego da promovišu dobrobit svojih građana. Vlade koje preuzmu takvu perspektivu imaju puno raspoloživih alatki da podignu dobrobit kao i zadovoljstvo životom svojih građana. Prihod po glavi stanovnika jeste važan, ali na spisku su i dobro zdravlje, jaka socijalna mreža, nizak nivo korupcije, visok nivo velikodušnosti građanstva, kao i sloboda u pravljenju životnih izbora.”

Taj novi svijet mora biti svijet u kojem neće biti iskorištavanja slabih od jakih, dobrih od zlih, gdje neće biti ponižavanja siromašnih od silovitosti bogatih. Gdje će djela uma, nauke i vještine služiti zajednici za olakšanje i uljepšavanje života. A ne pojedincima za sticanje bogatstva.

Nikola Tesla

Razvoj posebnih usluga i mera podrške

Promene u pristupu korisnicima u okviru sistema socijalne zaštite, prebacivanje „moći“ na korisnika i stavljanje korisnika u centar usluga, obeležile su tekuće reforme u socijalnoj zaštiti u Srbiji i predstavljaju jako dobar osnov za to da se stalno unapređuju postojeće i kreiraju nove usluge i mere okrenute ka porodici. Upravo oni koji su najugroženiji i najmarginalizovaniji, koji su često korisnici sistema socijalne zaštite, su ti kojima osim materijalnih sredstava nedostaje ona prirodna mreža podrške koju većina porodica ima. U tom smislu, sistem socijalne zaštite ovim porodicama može mnogo da pomogne da bi bile srećnije. Ovaj sistem raspolaže kapacitetima i da porodice podrži u materijalnom smislu, ali ne sme se zaboraviti da samo materijalna pomoć nije dovoljna i da su potrebna ulaganja u razvoj socijalne mreže, partnerskih odnosa i pozitivnih veština u vaspitanju dece.

Ali kada porodica ima egzistencijalnih problema i ne može da zadovolji ni osnovne potrebe, prvenstveno im je potrebna podrška da izađu iz začaranog kruga siromaštva. Srbija raspolaže čitavim nizom novčanih davanja za decu i porodice sa decom, ali je neophodno da se uloži dodatni napor kako bi ona stigla do svih kojima je neophodna. S jedne strane to svakako znači da sam sistem procene i odlučivanja mora da se učini efikasnijim. S druge strane, važno je pronaći način da se lakše prepoznaju oni koji se suočavaju sa egzistencijalnim problemima i da im se pruži pomoć kako bi lakše prošli kroz 'začarani krug procedura i papira' što je neretko nepremostiva prepreka za mnoge od njih. Ali, kako smo videli iz istraživanja, čim se taj prag prekorači – ono što čini recept za sreću je nešto drugo.

U nastavku prikazujemo i primere pojedinih inovativnih programa za porodicu koji su se do sada pokazali uspešnim u jačanju kapaciteta porodice. Ovakve inicijative su samo primeri, odnosno, „demonstracije“ toga kako se u porodicu može ulagati i imaju za cilj da otvore širu debatu o tome kakva je podrška potrebna porodicama sa decom.

Porodična konferencija predstavlja podršku porodici u donošenju odluka i iznalaženju rešenja problemima kroz podršku proširene porodice i prijatelja, kao i svih onih ljudi što članovima porodice nešto znače i voljni su da pomognu. Ovaj pristup se zasniva na pretpostavci da su članovi porodice i socijalna mreža oko nje, najveći resursi podrške svakom pojedincu – što je nešto što je i našim istraživanjem potkrepljeno. Porodičnu konferenciju organizuje nezavisni koordinator koji okuplja sve one koji predstavljaju oslonac ili mogu da postanu oslonac datoj osobi, a rešenje se traži tako da ga porodica iznađe oslanjajući se na sopstvene snage. Cilj sastanaka nije da se nađe krivac, već da se definiše plan za rešavanje problema, u kojem učestvuju i preuzimaju odgovornost sve bliske osobe.

Kada se učesnici Porodične konferencije dogovore šta će se preduzeti i ko će kako doprineti rešenju, proverava se bezbednost dogovora i prelazi na sprovođenje plana u delo. Na ovaj način, u krugu porodice može da se dođe do rešenja za mnoge porodične probleme, i to bez radikalnijih rešenja, kao što su izmeštanja deteta iz porodice (koje kratkoročno može izgledati kao najbezbednije, ali dugoročno ostavlja ozbiljne ožiljke na dalji emotivni i socijalni razvoj deteta)¹⁰.

¹⁰ U Srbiji, uslugu Porodične konferencije sprovodi organizacija „U krugu porodice“. Vizija ovog udruženja je „Društvo u kojem se podstiče odgovornost za sopstvenu dobrobit i dobrobit svojih najbližih“, a misija „Osnaživanje porodice u rešavanju kriznih i problematičnih (teško rešivih) situacija korišćenjem Modela porodične konferencije.“ Ovo udruženje građana je deo pan-evropske mreže organizacije koje podržavaju organizovanje porodičnih konferencija.

Usluga **Porodični saradnik** – ima za cilj očuvanje porodica u riziku i prevenciju odvajanja dece od njihovih porodica, odnosno, obezbeđivanje povratka u porodicu za decu koja su privremeno boravila na domskom smeštaju ili u hraniteljskim porodicama. Ova usluga je fleksibilno postavljena kako bi odgovorila na različite potrebe porodica. Porodični saradnik redovno posećuje porodicu i pruža im praktičnu podršku u rešavanju različitih izazova, rešavanju porodičnih nesuglasica i problema i nastoji da unapredi porodičnu sredinu kako bi ona deci mogla maksimalno da pruži ono što im je najpotrebnije – bržnost, ljubav, sigurnost, bezbedno, ali i stimulativno okruženje. Osim toga, porodični saradnik je svojevrsni „most“ između porodice i zajednice i pomaže, na primer, pri upisu deteta u vrtić ili dnevni boravak, u prikupljanju administrativnih dokumenata za obezbeđivanje finansijske podrške porodici, uključivanju članova porodice u lečenje, zatim dece u kreativne ili sportske aktivnosti u zajednici. Usluga je zasnovana na uverenju da je izmeštanje deteta iz porodica i smeštaj u dom ili hraniteljsku porodicu stresno i traumatično, i da ovi oblici zaštite ne mogu da budu zamena za porodicu. Princip je zato uvek jačanje prirodne porodice – kad god se smatra da porodica može da se osnaži kroz podršku i kad god je procenjeno da je to u najboljem interesu deteta. Korisnici usluge Porodični saradnik su porodice sa decom koje su često suočene sa ekstremnim siromaštvom, gde postoje izazovi vezani za probleme mentalnog zdravlja ili gde je dete ili roditelj osoba sa invaliditetom. Drugim rečima, to su porodice suočene sa višestrukim deprivacijama i gde je procenjeno da postoji rizik od zanemarivanja potreba deteta koji se pravom podrškom može prebroditi¹¹.

Društveni centri su mesta za izgradnju novih veština, sticanje novih znanja i druženje sa najbližima radi pospešivanja boljih međuljudskih odnosa. To su prostori za okupljanje i edukaciju roditelja, za podršku deci u učenju, kao i za organizovanje drugih aktivnosti koje mogu pospešiti odnos ljudi koji žive u istoj zajednici i pomoći im da razvijaju nove veštine i postanu odgovorniji roditelji, kao i da pronađu kreativan način provođenja slobodnog vremena. Društveni centri ne moraju biti ni grandiozni, ni ambiciozno postavljeni, niti skupi. Ovakvi centri su posebno važni u zajednicama u kojima je izraženija materijalna deprivacija ili gde postoje porodice ili deca koja pripadaju¹² osetljivim grupama.

Nova ekonomska fondacija iz Londona već nekoliko decenija proučava značaj dobrobiti građana i zastupa stav da državna politika mora daleko više da uzima u obzir ono što utiče na dobrobit u prioritizaciji državnih politika. Na predlog ovog istraživačkog centra državna statistika Engleske je u redovne ankete uvrstila četiri pitanja o ličnom doživljaju sreće. Osim toga, ova fondacija promovira istraživački potkovanu poruku o jednostavnim načinima povećanja lične sreće i u tom kontekstu ističe pet najvažnijih stavki. Prva poruka je ulaganje u socijalnu mrežu i izgradnja odnosa sa bližnjima. Druga je da budemo aktivni, šetamo, igramo

ili vežbamo, jer je to najbrži način izlaska iz lošeg raspoloženja. Treće je veština zapažanja i svesnosti okruženja. Četvrta je stalno učenje nečeg novog i pospešivanje radoznalosti. Peta, koja je najmanje ekonomski orijentisana od svih aktivnosti, je davanje - velikodušnost, saosećanje i altruizam. Dobro se osećamo kada dajemo jer nam to daje smisao i obogaćuje identitet.

Aked, J., Marks, N. M., Cordon, C. C., Thompson, S. (2008). *Five ways to well-being: The evidence*. Retrieved from New Economic Foundation. Preuzeto sa: http://s.bsd.net/nefoundation/default/page/file/8984c5089d5c2285ee_t4m6bhq5.pdf.

Kako je pozitivna psihologija polako postala legitimni i sve uticajniji pristup u naukama koje proučavaju čoveka, tako sve više naučnih radnika stavlja akcenat na to koliko je važno da deca, kroz formalni sistem obrazovanja, razviju veštine i vrednosti koje će im pomoći da budu zadovoljna svojim životom, da razviju veštine koje će im pomoći da se izbore sa negativnim događajima i stresom koji ih čeka u životu. Drugim rečima, da nauče da budu rezilijentna. (Dr Ilona Boniwell predaje pozitivnu psihologiju na Univerzitetu u Istočnom Londonu i autor je nekoliko knjiga o pozitivnoj psihologiji, a angažovana je i kao konsultant u prosvetnim ustanovama na temu razvoja kurikuluma koji jačaju rezilijentnost i konstruktivne pristupe u rešavanju izazova. Na poziv Ujedinjenih nacija pruža tehničku podršku vladi Butana u razvoju javnih politika koje pospešuju dobrobit i sreću stanovništva).

<http://positivepsychology.org.uk/pp-directory/people/44-ilona-boniwell.html>

¹¹ Uslugu "Porodični saradnik" pilotira Republički zavod za socijalnu zaštitu uz podršku Novak Đoković Fondacije i UNICEF-a.

¹² Društvene centre u depriviranim sredinama u Bojniku, Lebanu, Surdulici, Vladičinom Hanu, Pirotu, Prokuplju i Nišu podržavaju lokalne samouprave i UNICEF uz podršku Švajcarske agencije za razvoj i saradnju (<http://www.drustvenicentri.org>).

Oснаživanje i edukacija roditelja u unapređenju roditeljskih veština

Pružanje informacija o pravilima pozitivnog roditeljstva i važnosti uspostavljanja poverenja, poštovanja i razumevanja među svim članovima porodice kako bi se izbegle konfliktne situacije, ključno je u kontekstu osnaživanja porodice kao osnove za optimalni rast i razvoj deteta. Svaki kontakt države, odnosno bilo kog aktera socijalizacije, i porodice prilika je za prenošenje ovakvih važnih poruka o značaju pozitivnog roditeljstva. Zdravstveni sistem je odlično okruženje koje može da odgovori na te potrebe zbog toga što su upravo tamo direktni kontakti sa roditeljima najčešći – posebno kada je dete malo. U tom kontekstu su od izuzetne važnosti domovi zdravlja i to ne samo specijalizovane službe i savetovaništa, već naročito izabrani lekari, odnosno pedijatri. Isto tako ne smemo da zaboravimo ulogu koju treba da imaju porodilišta i specijalizovane bolnice/odeljenja za decu. Stručni radnici u vrtićima i školama su, takođe, veoma značajni jer imaju jedinstvenu mogućnost da roditeljima prenose važne poruke vezane za roditeljstvo, da utiču na kvalitet komunikacije roditelja i dece i time na odnose unutar porodice. Zato je važno da profesionalci u ovim sistemima, bilo kroz formalno ili neformalno obrazovanje, steknu više znanja o tome šta je pozitivno roditeljstvo i kako to znanje preneti roditeljima. Sva mesta gde dolazi do direktnog susreta roditelja i javnih službi su prilika za edukaciju i osveščivanje. Ponekad i brošura ili kratak razgovor sa roditeljem mogu biti korak ka promeni. Onda kada postoje već prepoznati izazovi, sistem socijalne zaštite ima, i treba da ima ključnu ulogu. Ali suština je u tome da informacije, edukacije i konsultacije o roditeljstvu moraju biti dostupni svima.

U vezi sa porodicom, porodičnim odnosima, pozitivnim roditeljstvom i podsticanjem dobrih modela ponašanja i vrednosnih sistema mogu se aktivirati, više nego što je do sada slučaj, i korporacije i udruženja građana. Isto toliko važnu ulogu imaju i mediji, čiji uticaj na vrednosni sistem, razumevanje važnosti odnosa unutar porodice – može biti daleko veći.

Značaj javnih prostora kao mesta za osnaživanje porodica

Kreativno i promišljeno ulaganje u javne površine ne prepoznaje se dovoljno kao resurs koji nosi značajan potencijal za jačanje porodičnih i vanporodičnih odnosa. Javne površine mogu da postanu idealno mesto za informisanje i edukaciju roditelja, pružajući im korisne informacije i savete – posebno sada kada su i dostupne nove tehnologije koje se mogu prilagoditi za date svrhe.

Uređeni javni prostori su svuda oko nas i esencijalni su deo svakodnevnog urbanog života – pogotovu kada su u pitanju porodice sa decom. Mesta gde se deca igraju, mladi okupljaju, gde porodice dolaze u kontakt sa prirodom, sportisti vežbaju, ljubitelji životinja razmenjuju iskustva, a neki pak uživaju na ručku u zelenilu – predstavljaju svojevrsan 'dom na otvorenom'. Kao takve, javne površine su mesta koja mogu pospešiti porodična druženja, međugeneracijsku solidarnost i podstaći dobre međuljudske odnose u zajednici. Sa druge strane – isto tako, ako niko njima ne upravlja, nema viziju njihovog korišćenja ili ima alternativne namere u procesu uređenja istih – ona postaju površine koje ne doprinose ničemu konkretno. U zavisnosti od toga kako se prema njima odnosimo jedan park može istovremno otežati ili olakšati baki kada čuva unuča – može stimulisati psiho-fizički razvoj deteta, ali i ne mora; može pomoći detetu da nauči da poštuje prirodu ili da razume potrebe drugih bića (životinja) ili može to iskustvo detetu uskratiti.

Svaki javni prostor govori određenim jezikom. To može da bude jezik tolerancije, obzirnosti prema različitostima i poštovanja prema prirodi (npr. pristupačan je za dečija kolica ili osobe sa invaliditetom, informacije su na više jezika, podstiče se ekološki prihvatljivo ponašanje), ili ne mora da bude. A to zavisi od načina na koji je prostor uređen, kako se njime upravlja i koje organizacije i pojedinci u njemu organizuju aktivnosti i dešavanja. Javne površine se često sređuju pred izbore, tako njihova rekonstrukcija često nije onoliko promišljena koliko ovi prostori i porodice koje ga koriste to zaslužuju.

*Kada bi se svi držali ljubavi,
ova zemlja bi bila raj.
Ali kad bi se svi držali bar
onog što je malo manje od
ljubavi – jer, ljubav je veza
savršenstva – kada bi se
makar držali principa „što
želite sebi, to činite drugima;
što ne želite sebi, to ne činite
drugima“, onda bi zemlja,
ako ne bi postala baš raj,
bila blizu raja.*

Patrijarh Pavle

Preporuke roditeljima

Pre nego što krenete da tražite sreću, proverite – možda ste već srećni. Sreća je mala, obična i neupadljiva i mnogi ne umeju da je vide.

Duško Radović

I za kraj, namera nam je da iz istraživanja o porodicama i sreći izvučemo sasvim konkretne poruke za roditelje. Oni su nam – kada su deca u pitanju – uvek najvažniji. Naravno, preporuke će dobro poslužiti i bakama i dekama, tetkama i tečama, stričevima i prijateljima porodica sa decom, zato je važno da ih svi pažljivo pročitaju – jer je svako nekome bar nešto od navedenog.

- Tate, uključite se podjednako u sve poslove oko podizanja dece – partnersko roditeljstvo stvara bolje okruženje i za vas i za vašu decu.
- Roditelji, napravite prostor za bake i deke i oslonite se na njih za podršku, ali takođe i jasno odredite granice i obezbedite privatnost svoje primarne porodice. Ukoliko se oko nečega i ne slažete sa svojim roditeljima, potrudite se da ih bolje razumete i te probleme rešite, ako ne zbog sebe, onda zbog svoje dece.
- Negujte odnos poštovanja, razumevanja i poverenja unutar svoje porodice – kako sa partnerom, tako i sa decom. Stvarajte okruženje u kojem će se dete osećati sigurno i zaštićeno!
- Trka i gužva svakodnevnog života nikada ne smeju biti izgovor što sa svojim detetom niste zajedno prošetali ili popričali, igrali se, večerali, pročitali nešto pred spavanje...
- Maksimalno koristite javne prostore i prirodu za zajedničko druženje i pripazite da vaša igrališta i parkovi ne promene svoju originalnu namenu.
- Budite hrabri kada postoje problemi u vašoj porodici, a kada ulazite u konfliktne situacije tražite podršku, kako biste neslaganja rešavali na najkonstruktivniji mogući način. Odlaganje rešenja nekog problema ili stalno tinjajući problemi najveći su rizik za sreću vaše porodice i dece.
- Budite svesni sreće koja proizlazi iz odnosa sa drugim ljudima i posebno negujte baš te probrane odnose.
- Budite blag, ali odlučan roditelj! Ističite ono što je dobro kod dece, a izostavite uvrede, ponižavanje, omalovažavanje i fizičko kažnjavanje deteta.
- Razgovarajte sa svojim detetom i budite spremni da ga stvarno čujete! Svi smo mi nekada bili deca, mada to često zaboravljamo – vratite se u te dane i probajte iz te pozicije da razumete svoje dete. Najbolji način da uspostavite odnos poverenja je da dete oseti da ga razumete i da želite da ga saslušate.
- Pokažite svom detetu da ga volite – svakoga dana! To važi i za ostale članove porodice!!!

Budite radosni kad god vam se za to pruža mogućnost, i kad god za to nalazite snage u sebi, jer trenuci čiste radosti vrede i znače više nego čitavi dani i meseci našeg života provedeni u mutnoj igri naših sitnih i krupnih strasti i prohteva. A minut čiste radosti ostaje u nama zauvek, kao sjaj koji ništa ne može zamračiti.

Ivo Andrić

Istraživanje je nastalo u okviru projekta „Neka dom postane bezbedno i podsticajno okruženje za svu decu” koji sprovodi UNICEF u partnerstvu sa Hemofarm Fondacijom.